

werkende plantgatbemesting. Bekalking alléén is al veel gedaan en helpt niet.

Op het proefterrein stonden verschillende reboisatie-proeven, ten doel hebbende na te gaan wat hun invloed was op de slijmziekte en de kwaliteit van de er na geplante tabak. Ten overvloede bleek, dat toen in '43 alles voor het laatst geplant mocht worden, de vakken, die minder dan 7 jaar braak gelegen hadden, meer slijmziekte en slechter tabak gaven.

De invloed van een 15-tal boomen en heesters op de slijmziekte kon nagegaan worden in vaksgewijs daarmee in '41 beplante-tabakskweekbedden. Meestal gaat vatbaarheid voor kunstmatige infectie samen met bevordering van slijmziekte in de tabaksbibit en onvatbaarheid met reductie daarvan, maar het komt voor, dat vatbare planten de slijmziekte reduceeren, vermoedelijk door hun grondverbeterende werking, en het komt ook voor, dat een niet

te infecteeren plant slijmziekte bevordert. Ook over hun invloed op de galvormende aaltjes werden aardige waarnemingen gedaan, die eveneens van belang zullen zijn.

Een veldproef met verschillende doseringen van boorzuur in het plantgat wees uit, dat men op niet B-arme grond met meer dan 6 mg boorzuur per plant benadeeling der kwaliteit krijgt, zoodat het beter is om ook op B-arme grond voorzichtig te zijn ermee.

De laatste jaren waren wij intensief bezig aan verbetering van de methodiek van veldproeven, waarin het gaat om kwaliteitsverschillen. Van der Weij, die hiermee door is gegaan, kon hieraan nog verbeteringen toevoegen, die het mogelijk zullen maken kleinere, minder bewerkelijke en dus méér proeven te nemen dan vroeger.

Dr. P. A. Roelofsen.

JACHT EN NATUURBESCHERMING OP JAVA GEDURENDE DE JAPANSCH BEZETTING.

door A. HOOGERWERF

3147

In April 1942 werd ik in staat gesteld de werkzaamheden op de Afd. Jacht en Natuurbeschermingszaken, bij 's Lands Plantentuin te hervatten. Mijn indruk is dat zoowel de heer Narusawa, die, te Batavia zetelend, eerst de supervisie over den Plantentuin voerde, als Prof. Nakai, die hem later verving beiden veel belangstelling hadden, doch dat beider activiteit in hooge mate belemmerd werd door gebrek aan medewerking van de zijde van de militaire autoriteiten. Daar Java een afzonderlijke, bestuurseenheid vormde was het onmogelijk eenige contrôle buiten Java te hebben. Op Java moest dit trouwens grootendeels beperkt worden tot het Westelijk gedeelte. In het eerste half jaar van de bezetting kon ik nog regelmatig tooneeren, doch in Aug. 1943 kwam daaraan een einde. Einde 1943 kon ik nog onder Japansch geleide een tochtje maken naar Tjiparaj om de collectie-Bartels te redden, en een naar den Bataviaaschen Dierentuin.

In totaal werden de volgende tournees gemaakt:

- Tjibodas-Gedeh Juli, Aug., Dec. 1942.
- Oedjoeng Koelon Sept./Oct. '42, Jan. '43.
- Depok Dec. 1942, enkele malen 1943.
- Poelau Doewa Oct. '42, Jan. en Mrt. '43.
- Koeripan (Tjiseéng) Juli 1943.

Bij het optreden van den Japanschen Directeur, Prof. Nakai, werd een begrooting ingediend met nota, en kostenraming voor onderhoud en bewaking der 9 belangrijkste reservaten op Java van f 23.000.—'s jaars. Bij de bespreking van dit stuk bleek, dat Prof. Nakai zijn bevoegdheden zeer wenschte uit te breiden. Dit is hem blijkbaar niet gelukt, want het beheer bleef in handen van den Dienst van het Boschwezen. Hij wenschte voorts dat alle wettelijke bepalingen der Nederlandsche Regeering in tact bleven en ik moest een vertaling maken van alle wettelijke bepalingen die in den loop der jaren t.a.v. Jacht en Natuurbescherming waren gemaakt. Daar alle jachtvuurwapens werden inge-

nomen en voor een belangrijk deel werden versmolten, is de strooperij gedurende de japansche bezetting mogelijk minder geweest dan voorheen, doch andere overwegingen en inlichtingen leiden er toe te vermoeden dat het japansche bewind, en de daarop gevolgde revolutie een zeer ongunstigen invloed hebben gehad op de wildstand en den staat der natuurreservaten. Natuurmoment *Depok*. — De toestand in Dec. 1942 vond ik bevredigend hoewel aan de bewaking practisch niets gedaan was. Na mijn rapport werd de heer Leander wederom vanwege 's Lands Plantentuin in dienst gesteld, het prikkeldraad werd gerepareerd, het koepeltje in orde gemaakt en de paden gewied. De bewaker bleef gedurende de geheele japansche bezetting op zijn post. Wat er gebeurd is na de japansche capitulatie toen de bewoners van Depok van huis en erf werden verdreven is nog niet bekend.

Natuurmonument *Tjibodas-Gedeh*. — Bij mijn eerste bezoek Juli 1942 waren tuin en Natuurmonument in vrij goeden staat. Opgraving van de rhizomen der *Balanophora*, waarvan de was uitgekookt wordt voor het vervaardigen van waskaarsen in tijden van olieschaarschte, geschiedde op groote schaal. In de topzone werden kidangs gestroopt en stammetjes waren gekapt om pagers te maken. De berghutten te Lebak-Saät, Kandangbadak en die der Bergsport-vereiniging op den Gemoeroeh waren geplunderd. In Aug. en Dec. werd de indruk niet gunstiger. De heer A. Neervoort was inmiddels als hortulanus aangesteld, doch stond tegenover de benden kwaadwilligen die in het gebergte rondzwierven, hoofdzakelijk afkomstig waren uit Malèbèr en Soekaboemi, en in de berghutten overnachtten, machteloos. Tot Aug. 1943 heb ik Tjibodas nog regelmatig 2 maandelijks bezocht, doch de topzône na Dec. 1942 niet meer.

Natuurmonument *Poelau Doewa*. (Baai van Bantam). Op 11 Oct. '42 bleek mij, dat alle hogere houtopslag was weggekapt; de boomstronken waren overgroeid met klim-

planten. Er werden daarna permanente wakers aangesteld. Bij latere bezoeken kon ik vaststellen, dat de stronken weer gingen uitloopen nadat de klimplanten verwijderd waren en de berichten wijzen er op, dat bepaalde reigerachtigen het eiland weer kwamen bevolken. De bewakers zijn gedurende de geheele japansche bezetting op het eiland blijven wonen; zij werden betaald door den Plantentuin via den Regent van Serang.

Wildreservaat *Oedjoengkoelon* (ZW Bantam). — In Sept. 1942 gelukte het ons dit wildreservaat te bezoeken, waarschijnlijk omdat de japansche majoor Kansawa, toen directeur v.h. Veeartsenijkundig Instituut het plan had opgevat daar op groot wild te gaan jagen. De HH. Liefstinck en Kraneveld gingen ook mee met dezen tocht, voor een veterinaire onderzoek. Reservaat en inventaris verkeerden oogenschijnlijk in goeden toestand, enkele wakers hadden hun posten weer betrokken. Aan onderhoud der patrouillepaden en weidevelden was weinig gedaan. Op een van jagersstandpunt afschuwelijke wijze werden gedurende den tocht 4 bantengs, 2 van elk geslacht, 2 herten en een kidang geschoten. De bantengs waren in geringe mate door *Distomum lanceolata* aangetast, de herten en kidang niet. Geen bloedparasieten werden aangetroffen, en het onderzoek naar surra bleek negatief. Om op het aas een tijger te lokken mislukte. De pogingen om een neushoorn te zien werden door de jappers opgegeven nadat ik hun om een schriftelijke verklaring had gevraagd zich persoonlijk verantwoordelijk te stellen indien zij door een neushoorn zouden worden gekwetst of onder den voet geloopten. Gedurende een tournee die ik een week later alléén maakte nam ik 3 verschillende neushoorns waar en vier stuks werden van nabij gehoord, terwijl ook vele uitwerpselen werden aangetroffen. Op dezen laatsten tocht met den wd houtvester Noerhadi hadden besprekingen tot resultaat dat meer fondsen beschikbaar werden gesteld nadat in het veld nieuwe bewakingsplannen waren opgemaakt, en toe-

komstige werkzaamheden aan weidevelden konden worden uitgestippeld. Ook gedurende mijn tocht in Jan. 1943 waren mijn indrukken van den wildstand gunstig. Versche prenten van neushoorns werden waargenomen, o.a. van een volwassen koe en een kalf. Tijgers hadden twee Indonesiërs verscheurd, één der dieren had zelfs een arbeider uit een bivak weggesleept. De wakers liepen alweer patrouille volgens het nieuwe schema, en werkvolk was bezig met verbetering der weidevelden. Op den terugweg werd bericht ontvangen van badakstrooperij; een vrouwelijk ex. was gedood, edoch buiten het reservaat. De daders werden veroordeeld tot 2 en 1 jaar gevangenisstraf, vermoedelijk hoofdzakelijk omdat ze de daad hadden bedreven met een Australisch legergeweer dat allang ingeleverd had dienen te zijn.

Tot April 1944 werden maandelijks rapporten ontvangen en lijsten van waargenomen wild. De werkzaamheden bleken vrij onbetekend te zijn, doch de wildwaarnemingen waren over het algemeen gunstig. Zoo werden bv. van begin Juli tot begin Aug. 1943 tienmaal een badak gezien, van Sept./Oct. elf maal, van Oct./Nov. vijftienmaal, in het laatste geval 8 maal een solitair, tweemaal 2 exx. en éénmaal 3 stuks tezamen. In Dec. 1943 werden 248 varkens gezien en 27 herten. Van begin Dec. tot begin Jan '43-'44 zagen de wakers 160 varkens en 120 bantengs en in Febr./Maart '44 opnieuw 4 badaks. Helaas werd op 29 Oct. 1943 een doode neushoorn aangetroffen bij Legon Penjoe, vlak aan zee; de doodsoorzaak is onbekend. Latere berichten gaven geen ongerustheid; de bewaking bleef tot de jappers capitulatie intact. Gaarne wil ik mijn dank betuigen aan den toenmaligen adviseur van het Boschwezen, den heer Brouwer, den Regent van Pandeglang en den wd. houtvester Noerhadi voor hun grooten steun bij de pogingen dit unieke wildreservaat zoo goed mogelijk te blijven beheeren.

Tjikepoeh. — In Aug. 1942 heb ik pogingen gedaan, in samenwerking met den heer Schnepfer destijds adv. houtvester van Soekaboemi en de fam. Kerkhoven dit

privé wildreservaat, vooral voor bantengs, tot Gouv. reserve te brengen of het althans met Gouv. gelden intact te houden. Deze poging is mislukt.

Natuurmonument *Papandajan*. — Volgens in Juli 1943 ontvangen berichten werd de pasanggrahan van de Vereeniging „Bandoeng Vooruit” gerampokt en deels afgebroken. Daar de Dienst v.h. Boschwezen geen gelden voor bewaking kon voteeren bleef het eenige toezicht beperkt tot den mandoer v.d. Vulkanologischen Dienst. Latere berichten ontbreken.

Natuurmonument *Telagabodas*. — In Aug. 1943 werd door de japansche legerautoriteiten aangedrongen op algeheele prijsgeving van dit gebied voor uitgebreide zwavelontginning. Van de zijde van den Plantentuin werd er op aangedrongen bij deze exploitatie de flora zoveel mogelijk te sparen overeenkomstig het voor den oorlog afgesloten contract met „Kawah Poetih”. Dit werd toegezegd.

Natuurmonument *Tangkoebanprahoe* (Palaboeanratoe, Wijnkoopsbaai). — Vermoedelijk heeft dit Natuurmonument zwaar te lijden gehad; in den loop van 1943 en 1944 werd veel hout gekapt voor militaire doeleinden; in April 1944 waren ca 500 boomen geveld.

Koeripan (Tjiseëng). — Deze schitterende kalksinter koepels in het Buitenzorgsche waren geen natuurmonument; in Juni 1943 werd er een tocht heen gemaakt en naar aanleiding van een door mij opgesteld rapport zouden pogingen in het werk gesteld worden het tot Natuurmonument te maken; dit kwam nimmer tot uitvoering.

Gereserveerde gebieden in Midden Java. — Op een schrijven van 3 Maart 1944 deelde de Inspectie van het Boschwezen te Semarang mede, dat de zich in die provincie bevindende natuurmonumenten in goede orde waren.

Gereserveerde gebieden in Oost Java. Jang Plateau. — Gedurende 1942 en een groot deel van 1943 kon wijlen A. J. M. LEDEBOER Sr, die aanvankelijk op zeer goeden voet met de jappers stond, persoonlijk het beheer over het Jang Plateau voeren. In die jaren werden door het japan-

sche leger 1462 herten neergelegd ten behoeve van lederwerk. Na zijn interneering werd zijn Indo-Europeesche zoon met het beheer van het plateau belast; volgens den wnd houtvester van Probolinggo was hij daar mede althans in April 1944 nog belast en woonde op het plateau. Het aantal herten werd toen nog geschat op ca 10.000. *Baloeran*. — In Juni 1944 werd het aantal bantengs op ca 500 geschat, dat der herten op 200 en het aantal verwilderde karbouwen op 700. De drinkplaatsen werden in 1943 schoongemaakt en uitgediept. Een voorstel door mij gedaan om het oude erf-pachtsperceel van wijlen A. J. M. Ledeboer Sr, waarin een der belangrijkste drinkplaatsen van den Baloeran is gelegen,

bij dit reservaat in te lijven, mochten geen resultaat hebben.

Natuurmonument *Ardjoeno-Lalidjiwo*. — In Juni 1944 werd bericht dat de herten — en varkensstand binnen het Natuurmonument zienderoogen verbeterde.

Ten aanzien van de overige in Oost Java gelegen natuurmonumenten en wildreservaten waarover in den loop van 1944 inlichtingen werden ontvangen, valt niets bijzonders mede te deelen; alle berichten luidden gunstig en spreken over een normale behartiging der natuurbeschermingsbelangen. Het gebrek aan detail in deze rapporten is natuurlijk niet bemoedigend.

Buitenzorg 1946.

A. Hoogerwerf.

WETENSCHAPPELIJKE PUBLICATIES VERSCHENEN TIJDENS DE JAPANSCH OVERHEERSING.

Het tijdschrift „Landbouw”, uitgegeven door de Vereeniging van Landbouwconsulenten.

In April 1942 werden door Ir. van der Giessen alle artikelen van het tijdschrift, die nog in portefeuille waren, persklaar gemaakt. Met den drukker kon worden overeengekomen, dat op den omslag „Maart 1942” zou worden geplaatst, zoodat het den indruk zou wekken dat het nummer reeds vóór de bezetting was uitgegeven. Dit geschiedde en deze laatste aflevering, die bijzonder lijkig was nl. 154 blz., kwam in normaal formaat en oplage uit. De verzending moest echter zeer beperkt blijven, nl. tot die leden en abonné's, die per looper bereikbaar waren. Het bevatte de volgende artikelen: *Toxopeus en Tammes, Enkele gegevens over het voorkomen van zelfsteriliteit bij Cacao en de beteekenis daarvan voor de cultuur*; van der Giessen, *Cultuurmethode bij sawahriest* (deze publicatie's werden tegelijk gedrukt als Mededeelingen nr. 54 en 55 van het Algemeen Proefstation voor den Landbouw); *Levie, De exploitatie van groote djeroektuinen van de bevolking*; van der Giessen en Makaliwy, *Over de rijstcultuur in Zuid-Indochina*; van der Voort, *Veen en veencultuur in de Anai-vlakt op Sumatra's Westkust*; *Tammes en Van Heeteren, Het behandelen van plantmateriaal bij verzending over groote afstanden*; *Mededeelingen uit en voor de praktijk: De cultuur en zaadwinning van kropsla; Voosheid bij rijst.*

Het Algemeen Proefstation voor den Landbouw te Buitenzorg.

De hierboven genoemde Mededeelingen No. 54 en 55 van het A.P.L. zijn dus in zekere mate clandestien, althans buiten bemoeienis van de japansche bezetters, uitgegeven.

Gedurende 1943 werd er voornamelijk door het

toedoen van den wd. Directeur van het A. P. L. Suzuta een serie „*Contributions Chuo Noozi Sikenzyoo*”, (= A.P.L.) gedrukt, bestaande uit verhandelingen van de stafleden, welke grootendeels in Maart '42 reeds gereed lagen en voor dit doel in het Engelsch moesten worden vertaald. Formaat en uitvoering van deze *Contributions*, waarvan de laatste het nr. 15 draagt, wijken geheel af van dat van de vroegere „*Mededeelingen*” en liepen ook onderling uiteen. Zij dragen allen het getal 2603 van de Japansche jaartelling (= 1943). De nrs. 5 en 9 zijn blijkbaar niet gedrukt, althans niet gedistribueerd. Van een verzending van deze geschriften naar het buitenland (behalve Japan) is uiteraard geen sprake geweest en zelfs op Java en de Buitengewesten had de distributie op irrationeele wijze plaats, zoodat de boekjes veelal in handen kwamen van niet deskundigen. Of er van deze publicatie's nog een voorraad zal worden aangetroffen is nog onzeker.

Het eerste nummer van de serie is van W. K. Huitema en H. V. A. van Heeteren: *The Economic Garden at Bogor. Guide and outline of the most important crops*. Het is een typografisch goed verzorgd boekwerk van 138 blz. in quarto formaat. Op den omslag is het opschrift in Japansche karakters gedrukt. Na een inleiding met o.m. historische gegevens komt de beschrijving van 5 rondgangen in verschillende tuingedeelten met gegevens over de daar aan te treffen planten. Hierop volgt een alphabetische index van de in de tekst voorkomende plantennamen, daarna 16 overzichten van de planten die bepaalde producten leveren of voor andere doeleinden gebruikt worden (bijv. vezelgewassen, schaduwboomen; met opgave van volksnamen, familie, nut, etc.) en tenslotte een opgave van het aantal zaden per kg van de meest gebruikte soorten.